

Ilona Prath-Krejčová

ZAHRA DA

PŘÍRODNÍ | OKRASNÁ | UŽITKOVÁ

 GRADA®

*Chytrý zahradník nechá přírodu, aby ho učila,
vychovávala, vedla, trestala za chyby a odpouštěla
mu. Dovolí jí, aby občas (nebo spíše častěji) vládla
a pracovala za něj.*

*Chytrý zahradník hýčká svoji půdu, protože ví,
že je základem všeho živého na jeho zahradě.*

*Chytrý zahradník podporuje všemi svými silami
užitečné organismy, aby mu pomáhaly pečovat o jeho
miláčky z rostlinné říše.*

*Chytrý zahradník nepropadá panice,
když se na jeho zahradě objeví plevel, ale urputně
přemýšlí, jak ho co nejlépe využít.*

*Chytrý zahradník si veškeré dění na své zahradě
neskonale užívá.*

ZAHRADA

PŘÍRODNÍ | OKRASNÁ | UŽITKOVÁ

Ilona Prath-Krejčová

Grada Publishing

Ilona Prath-Krejčová

ZAHRADA

přírodní | okrasná | užitková

Vydala Grada Publishing, a. s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401
jako svou 7463. publikaci

Odpovědná redaktorka Helga Jindrová
Jazyková korektura Mgr. Stanislav Loskot a Mgr. Vladimíra Pavková
Návrh obálky, sazba a grafická úprava Jakub Náprstek
Fotografie na obálce Depositphotos/elenathewise

Počet stran 280
První vydání, Praha 2020
Vytiskla tiskárna TNM Print, Nové Město

© Grada Publishing, a.s., 2020
Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2020

*Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována
a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.
Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.*

*Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými
ochrannými známkami příslušných vlastníků.*

ISBN 978-80-271-1172-5 (pdf)
ISBN 978-80-271-2074-1 (print)

OBSAH

Úvod aneb Cesta proti proudu 8

ZAKLÁDÁME ZAHRADU 11

Před výběrem pozemku 12

Půdní podmínky 12

Poloha a klimatické podmínky 13

Extrémy v zahradní tvorbě 14

Kouzlo zahrady 16

Klíčové prvky základních zahradních stylů 17

Genius loci, focal point 18

Průhledy, rámování 20

Tok energie 21

Okna – propojení domu a zahrady 21

Řešení prostoru 22

Rozměry, linie a tvary 22

Vyměřování pozemku a rýsování plánu 22

Prostorové optické triky 25

Problematická místa v zahradě 26

Realizace zahrady krok za krokem 28

Zpevněné povrchy 28

Trávníky 30

Ostatní zelené plochy 31

Rozmnožování výsadbového materiálu 32

Samovýsevné rostliny 33

Stavby, předěly a odpočinkové prvky 35

Zídky, zdi a ploty 35

Schody a cestičky 36

Oblouky, pergoly, altány a posezení 38

Skleníky a fóliovníky 39

Osvětlení 40

* Jak nám začaly zelenat prsty 41

BARVY ZAHRADY 43

Základní dělení barev 44

Působení barev 45

Zdravá barviva z vlastní zahrady 48

Využití barev v zahradní tvorbě 48

Rozmanité odstíny zeleně na jehličnanech 50

Barevné listoví – výrazný okrasný prvek v zahradě 50

Něžné tóny vs. ostrý kontrast 51

Obchodní triky s barvami 51

* Barvitá typologie zahrad i lidí 61

ZAHRADA PRO SMYSLY 63

Uplatnění smyslů v zahradě 64

Zrak 65

Chuť 65

Čich 66

Hmat 67

Sluch 68

Míšení smyslů 69

Jedlé květy 70

Zahrada na míru 72

Rozmanitost, výnos a užitek aneb Zahrada pro kulinářské nadšence 72

Ve světě barev a vůní aneb Zahrada pro milovníky květin 73

Kouzlo původních venkovských osázení aneb Zahrada pro pamětníky 74

Soukromý mikrosvět aneb Zahrada pro celou rodinu 75

Na přirozené vlně aneb Zahrada pro fanoušky přírodního stylu 76

Vnímání krásna aneb Zahrada pro estéty
a vášnivé fotografy 77
Prostor pro vzpomínky a suvenýry
aneb Zahrada pro sběratele 78
Nekonečná inspirace aneb Zahrada pro všechny
velké (i malé) umělce 79
Biologie ve své nejpřirozenější podobě
aneb Zahrada pro obdivovatele přírody 80
Pod patronátem moudré přírody aneb Zahrada
pro vyznavače bio a eko způsobů zahradničení 81
Zdraví především aneb Zahrada pro příznivce
zdravého životního stylu 82
* O (ne)smyslné zahradě 83

ŽIVOT V ZAHRADĚ 85

Přirození obyvatelé našich zahrad 86

V sadě, v záhonech a na paloučku 87
Na břehu a pod hladinou 88
Ve vzdušných výšinách 88
Pod zemí a v bezpečných úkrytech 89

Domácí mazlíčci v zahradě 90

Drobní domácí živočichové 90
Kočky 91
Psi 92

Jedovaté rostliny 93

* Můj „boj“ se slimáky 99

ZDRAVÁ ZAHRADA 101

V souladu s přírodou 102

Jiný pohled na plevel 102
Nejčastější jedlé a léčivé zahradní plevele 104
Oblíbené plané léčivé rostliny 106
Léčivá síla dřevin 113
Zahradní bylinky a užitkové rostliny s léčivými
účinky 115
Adaptogeny – síla a harmonie z rostlin 122

Jak vyrobit přípravky z léčivých rostlin 125

Škůdci a choroby rostlin 127

Jak vyzrát na škůdce 127
Jak vyzrát na choroby 128

Zdravá půda 129

Kompostování 129
Přírodní hnojiva a postřiky 130
Střídání plodin 131
Vzájemné vztahy mezi rostlinami 131
* Všechno nejlepší, hlavně zdraví 133

VODA V ZAHRADĚ 135

O vodě 136

Voda v půdě 137
Závlaha 137

Vodní prvky v zahradě 138

Malé vodní stavby a dekorace 138
Zahradní jezírka 139
Zahradní potůčky, vodopády, peřeje a kaskády 143
Bazény a koupací jezírka 144
Budování zákoutí s malým pramínkem krok za
krokem 146

Vodní a vlhkomilné rostliny 148

Ponořené, vzplývající a plovoucí rostliny 148
Pobřežní, bahenní a vlhkomilné rostliny 149
* Těžký život Kváka 2015 155

V OKRASNÉ ZAHRADĚ 155

Trvalky a skalničky 156

Pod drobnohledem: Denivka 158

Cibulnaté a hlíznaté rostliny 161

Pod drobnohledem: Tulipán 162

Letničky a dvouletky 164

Pod drobnohledem: Lichořeřišnice 165

Okrasné trávy 167

Kapradiny 169

Popínavé rostliny 171

Okrasné keře 174

Pod drobnohledem: Pěnišník, rododendron,
azalka 176

Pod drobnohledem: Růže 180

Listnaté stromy 183

Jehličnany 187

Šišky, šištice, šištičky 188

* Usilovná snaha o krásno 189

V UŽITKOVÉ ZAHRADE 191

Ovocné stromy 192

Pod drobnohledem: Jabloň 194

Ovocné keře 196

Pod drobnohledem: Jahodník 198

Pod drobnohledem: Zimolez kamčatský 200

Zelenina 201

Plodová zelenina 201

Košťáloviny 202

Kořenová a hlíznatá zelenina 203

Pod drobnohledem: Řepa červená 204

Cibulová zelenina 206

Listová a řapíkatá zelenina 206

Luskoviny 208

Netradiční víceletá zelenina 208

Zahradní bylinky 209

* Zavalení úrodou 210

ROK V ZAHRADE 213

Březen 214

(Po)zimní faldíky 215

Duben 218

Jarní únava 220

Květen 222

Alergie 224

Červen 226

Pomalý mozek 228

Červenec 230

Srdeční záležitosti 232

Srpen 234

Bolavá záda a klouby 236

Září 238

Podzimní rýmičky 240

Říjen 242

Doba stresová 244

Listopad 246

Choroby močového ústrojí 248

Prosinec 250

Teplo domova 252

Leden 254

Krása vnější, krása vnitřní 256

Únor 258

Těžkosti se zažíváním 260

**Tok času v souladu
se zákonitostmi přírody 262**

Rok 262

Měsíc 263

Den 264

* Úvaha člověka zelenoprstého
aneb Já sám 189

Rejstřík botanických názvů rostlin 266

Rejstřík českých názvů rostlin 271

**Použitá a doporučená literatura,
užitečné internetové odkazy 279**

Úvod aneb Cesta proti proudu

Ne, nezbláznila jsem se, ačkoliv si to kdekdo okolo mě zřejmě myslí. Pěstuji si totiž vlastní plevele a začínám mít podezření, že mám některé druhy ve větší oblibě než užitkové rostliny. Ale nebylo tomu tak vždycky – ještě před pár lety jsem vášnivě vyškubávala vše, co jsem sama nevysela nebo nevsadila, a ačkoliv mě to neskutečně nebavilo, připadala jsem si tak nějak důležitě a správně – zkrátka pečlivá, pilná a užitečná.

Má proměna z jednoho stadia do druhého – záleží na úhlu pohledu každého jednotlivce, zda to bylo do vývojově vyššího nebo nižšího stupně – nastala pár dnů po zjištění, že cpát do mého věčně churavějícího potomka hrsti různými odborníky předepsaných léků nebyl dobrý nápad. Když po mixu pilulek a mnoha ujištění, že si léčivo navzájem nevadí, upadlo dítě do bezvědomí a následně bylo vzkříšeno (a s ním i celý zbytek rodiny – ze šoku), byly krabičky umělých medikamentů jediným máchnutím ruky smeteny ze stolu. Vyvstal ovšem problém, čím že se tedy máme zatraceně léčit?

Následovalo krátké období, kdy rozum (po dlouhou dobu tvarovaný a třibený určitými zajiťmi návyky) pátral, hledal a glosoval veškerá pro a proti různých starých, nových a hlavně bezpečných ozdravných metod a tak nějak přirozeně se ve vzpomínkách vrátil v čase – do dětství, do pidivesničky, kde babičky sbíraly léčivé kořeny a vařily z něho lektvary, mazání i zdravé pokrmy... Po pár úspěšných léčebných pokusech s těmi nejobyčejnějšími a nejznámějšími plevele jsem doslova propadla kouzlu prastarého umu bylinkaření a za pomoci herbářů, atlasů, kurzů i přednášek se pomalu přetvářel můj dřívější pohled na rostlinstvo celé naší planety.

Mimořádně překvapivé a objevné bylo zjištění, když jsem mnohé z těch nejužitečnějších rostlin, u kterých jsem při studiu žasla nad složením a zdraví prospěšnými účinky, našla na své zahradě nebo někde v nejbližším okolí (příčemž původně jsem je plenila, nesnášela nebo minimálně přehlížela). A tak se postupem času stalo, že se díky „obyčejným“ kopřivám, pampeliškám, jitrocelu, slézu, bříze, vrbovkám, bezu, jetelu, kostivalu, pýru a dalším bylinkám nejbližší rodina i přátelé pomalu hojili z vleklých dýchacích potíží, zažívacích neduhů, alergií, zánětů močového ústrojí, dny či migrén. Byl to skoro zázrak – ovšem jen do doby, než přišla nějaká stresová situace nebo pořádná fac-ka od osudu. To pak moc bylinek nestačila a kolikrát se mohlo začít s procesem uzdravování nanovo. Byl to pro mě jasný důkaz

toho, že stres je mocný neřád (mnohem mocnější, než si myslíme) a snad nebude trvat dlouho, než se prokážou a hlavně uznají jeho vysoce škodlivé účinky na zdraví všech živých tvorů.

Obdivuhodná je moc léčivků za čerstva. Naučila jsem se je všemožně pašovat do stravy, což se v naší rodině daří zejména v podobě smoothies – super snídaně nebo svačiny pro věčně uspěchané. Na jaře se k oblíbenému ovoci nebo zelenině přihodí nějaký planý lístek nebo pupen a od léta do podzimu rozličné zdravé bobule či jiné čerstvě sklizené plody, nejlépe zasypané zdravými semínky. Obliba některých poživatin u mě někdy přerostla až v závislost. Přestože byly dříve většinou nesnášené, teď vedou čekanka, mladé lístky pampelišek a řapíkatý celer. V zimě u nás smoothies tolik nefrčí, spíš se po ránu zavděčím nějakou vařenou obilnou kaší pro zahřátí.

Prý má každý pěstitel tolik plevle, kolik si ho zaslouží. No jo, ale co když je to myšleno úplně jinak? Co když to má být vlastně dar, léčivo, které je přírodou namícháno právě na ty neduhy, které nás trápí? Moje nově nastoupená cesta proti zajetým zvyklostem začala tak trochu natruc všem těm vědeckotechnickým objevům a vymoženostem, které sice bezmezně obdivuji, ale nehodlám se stát jejich poslušnou zaslepenou obětí. Už vždycky budu chtít vědět, co sypeme do našich zahrad, do našich dětí i do sebe samých.

Jednou ke mně zašla dobrá známá. Právě jsem přesazovala můj od dětství milovaný, avšak všemi přehlížený sléz z míst, kde jsme po něm šlapali, do míst, kde bude k všeobecnému užitku. Vypíchl jsem jednu rostlinku z travnatého schodiště – „No tak pleješ, vid’?“ povídá, „já už taky musím.“ – a opatrně jsem novou sazeničku zasadila do svahu mezi zvonečky, denivky a tulipány. Známa chvíli nechápavě civěla a pak na to kápla: „Ty nejsi normální.“

V hodinách psychologie občas přišla na přetřes otázka ‚Co je vlastně normální?‘, jejíž výsledkem byly podnětné a obohacující diskuze a úvahy. Někdo považuje za normální prolévat a kropit svoji půdu látkami, o kterých se čím dál hlasitěji uvažuje jako o jedech způsobujících mnohá civilizační onemocnění. V souvislosti s vlastní zahradou a těmito nesmyslnými postupy nechci být normální. Já chci být totiž abnormální.

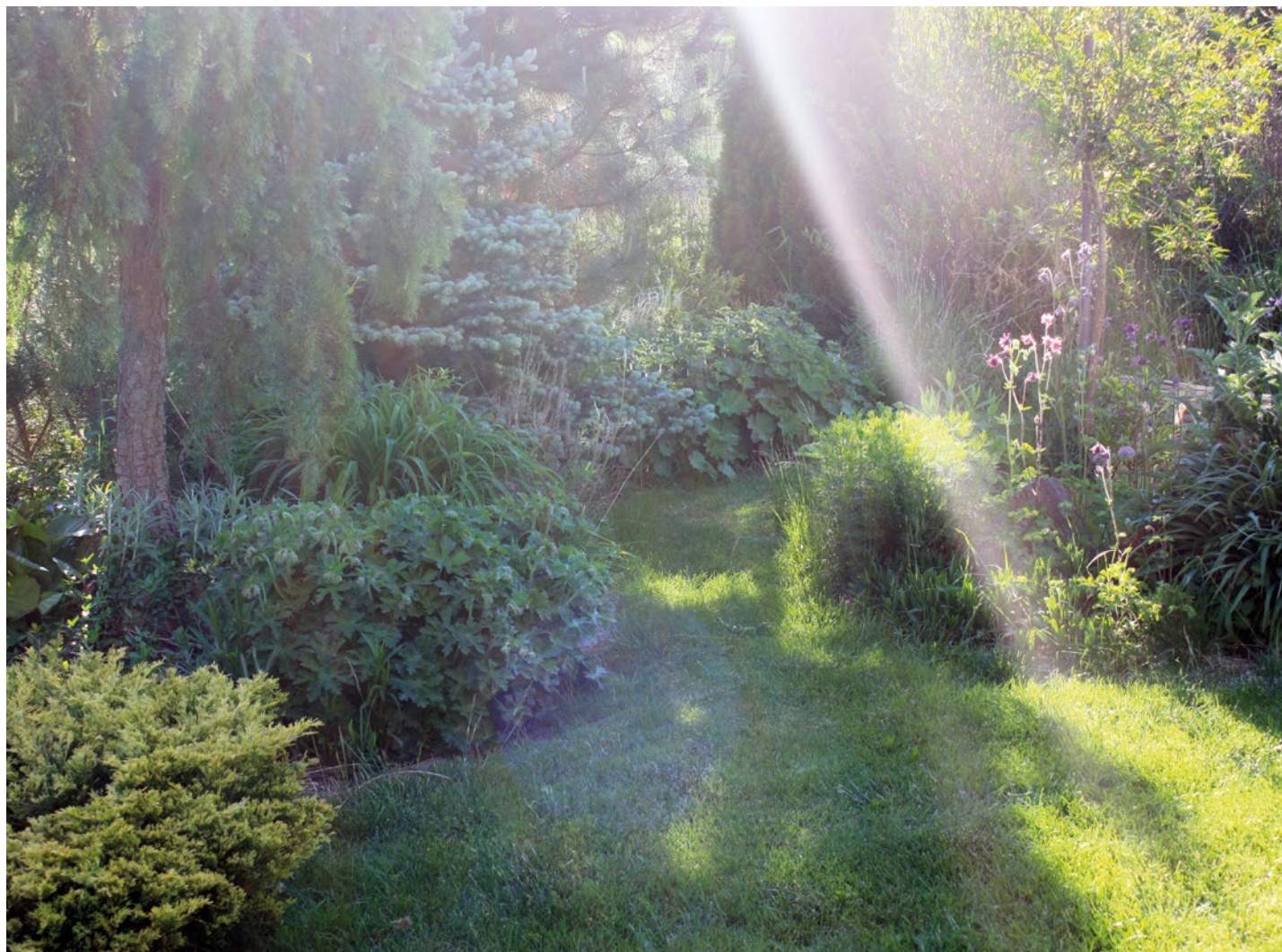
Moje zahrada není nijak zvlášť výjimečná – není ani velká, ani malá, nevyčníká tvarem, polohou ani neobvyklým osázením. Nacházejí se v ní rostliny běžně dostupné, okrasné i užitkové,

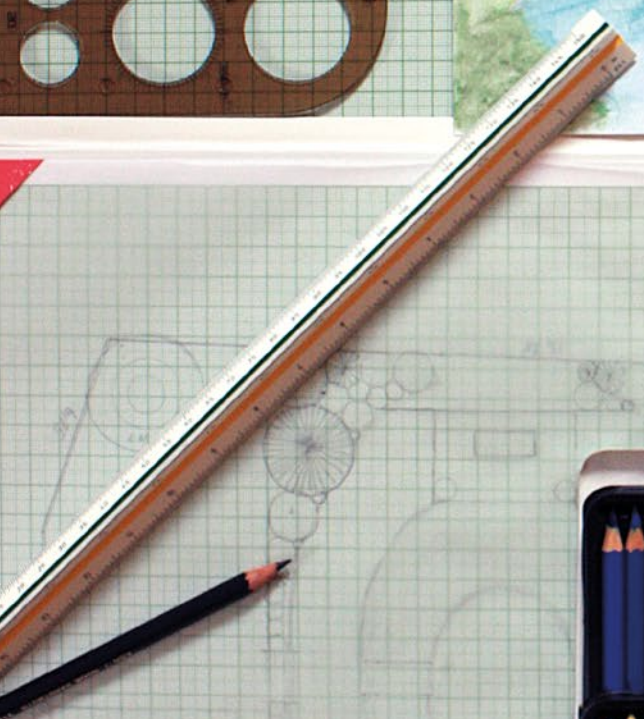
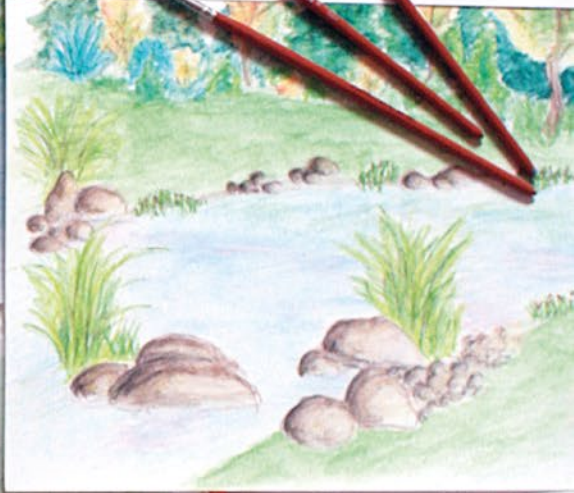
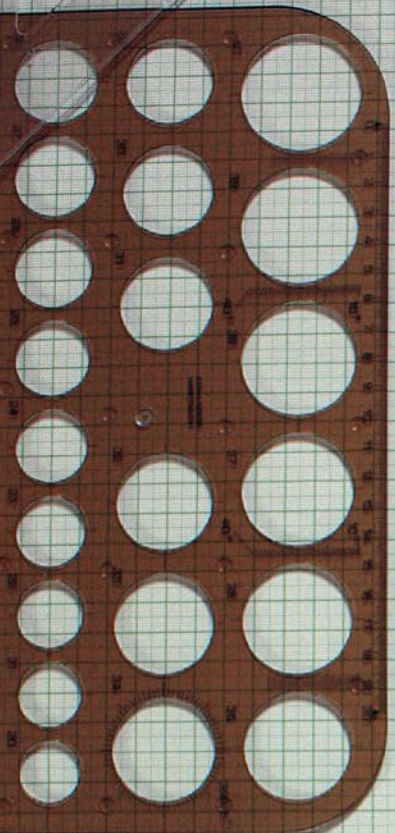
*Přírodu nemůžeme
ovládnout jinak, než že ji
budeme poslouchat.*

Francis Bacon

léčivé, plevelné, nenáročné, atraktivní i nenápadné. Je neuvěřitelně skromná – obejde se bez valné většiny vymožeností, pod kterými se prohýbají regály v obchodech a řetězcích nabízejících potřeby pro zahrádkáře, a to včetně všech chemických hnojiv a postřiků. Nevyžaduje mnoho.

A přesto neuběhne jediný den, aby mě nepřekvapila, nepotěšila, nezaujala, nepoučila nebo neinspirovala. Plní moje talíře kvalitními potravinami, kráší všechna zákoutí nebo kdejakou otlučenou nádobu nádhernými květy, pomáhá mi bylinkami udržovat zdraví a léčit, když zdraví pokulhává. Právě díky ní vznikla tato kniha plná fotografií, vyzkoušených receptů, rozmanitých návodů a mých zajímavých postřehů.

ZAKLÁDÁME ZAHRADU

PŘED VÝBĚREM POZEMKU

Zahrada je sice útvar proměnlivý, ale její skutečný půvab tkví v harmonii, vyváženosti a stabilitě, kterou vzrostlá výsadba nabízí. Pokud jsou rostliny vysazeny do nevhodných podmínek, strádají a kýžený soulad často nahrazuje spíše rozčarování z neuspokojivého růstu a zmatek z neustálého přesazování. Zahrada tak nemá možnost přirozeně dospět a ukázat původní architektonický záměr, který se většinou objeví až po několika letech, nebo dokonce až po desetiletích, kdy vysazené rostliny nabudou do výšky i šířky a porost se zapojí.

Nový pozemek pro zahradu je nutné dobře poznat osobně. Z fotografie nebo internetových stránek bude zřejmě obtížné určit, kde vychází nebo zapadá slunce, odkud nejčastěji fouká vítr nebo jaké objekty z okolí bude nutno výsadbou šikovně zakrýt, případně jaký pohled naopak výsadbou podtrhnout.

V plánech pozemku by měly být zakresleny veškeré inženýrské sítě. Nejčastěji se jedná o rozvody elektrické energie, plynu, vody nebo kanalizace odvádějící splaškovou či dešťovou vodu. Pod povrchem půdy se mohou ukrývat nejrůznější drenáže na odvod přebytečné vody, jímky a podzemní vedení pro okapy. Je nutné mít na paměti, že při zakládání zahrady často dochází i k hlubším výkopům, například při budování jezírka a zahradních staveb nebo při sázení dřevin s objemným kořenovým balem. Některé stromy mohou v budoucnu svými kořeny poškodit nejen podzemní rozvody, ale také narušit základy staveb včetně domů. Podle toho je třeba přizpůsobit stavební a osazovací plán.

Některé potřebné informace lze získat také z pětimístného kódu BPEJ (bonitovaná půdně-ekologická jednotka). Tento kód se dá nalézt například na výpisu z katastru nemovitostí. Ačkoliv prozkoumávání pozemku formou BPEJ není právě obvyklé, je to škoda, protože z těchto pěti čísel se dá mimo jiné dobře odvodit, jaké rostliny mohou tvořit základ nové výsadby. První číslice označuje, v jakém klimatickém regionu se pozemek nachází, přičemž čísla 0–5 jsou řazena spíše k teplejším a sušším regionům a čísla 6–9 naopak k těm chladnějším a vlhčím. Druhá a třetí číslice (0–78) vymezují příslušnost k určité hlavní půdní jednotce (zde se dá přesně najít, z jakých půdních typů, subtypů, půdotvorných substrátů se půda na pozemku skládá, jak je hluboká, zrnitá apod.). Čtvrtá číslice určuje kombinaci svažitosti a expozice pozemku ke světovým stranám. Pátá číslice stanovuje parametry hloubky a skeletovitosti půdního profilu.

Při koupi nového pozemku je občas výhodné vyptávat se po okolí. Leckterý soused se rád podělí o poznatky, které získal během svého života poblíž místa, na němž chcete vytvořit svoji soukromou rajskou zahrádku. Pokud je šance, že se takový starousedlík obejde bez nepřejících a zavádějících poznámek, sledujících třeba jeho vlastní prospěch, může se stát užitečným zdrojem rad a nápadů, jak beze zbytku využít potenciál, který vybrané místo nabízí.

Půdní podmínky

Půda je absolutní základ každé zahrady bez rozdílu. Podle typu půdy je možno určit, které rostliny budou na našem pozemku prospívat, podle vitality stávajících okolních rostlin lze rozpoznat, jaká je kvalita půdy. Typ i kvalitu půdy lze upravit a vylepšit – základem je dopřát jí dostatečné množství organické hmoty (kompost, hnůj, zelené hnojení).

Dle zrnitostního složení se půdy dělí na lehké, středně těžké a těžké. Lehké, písčité půdy jsou hrubé na omak, propustné, vysychavé, chudší, záhřevné, vzdušné, snadno obdělávatelné. Vláhha spolu s živinami odtéká do hloubky, kde je rostliny nemohou využít. Lehké půdy jsou výhodnější pro rostliny citlivé na mráz a na jaře tu díky rychlému prohřívání rostliny vykvétají (oproti ostatním půdám) i o dva týdny dříve. Písčité půdy vylepšuje pravidelné organické hnojení, které skvěle zadržuje vlhkost i živiny. Výhodné je jarní mulčování.

Středně těžké, hlinité či písčitohlinité půdy se skládají z jílu, písku a z prachových částic. Jsou velmi úrodné, dobře obdělávatelné, přiměřeně zásobené živinami, vláhhou i kyslíkem. Jsou vhodné pro většinu zahradních rostlin. Rovněž středně těžké půdy budou vděčné za pravidelný přídavek organické hmoty.

Těžké, jílovité či jílovitohlinité půdy jsou hladké a výrazně lepkavé na omak, studené, nepropustné, dobře nasákové, úrodné, hutné, avšak s minimem kyslíku, těžko obdělávatelné. Velmi dobře drží vláhhu a živiny, ale za sucha mohou pukát a roztrhat kořeny rostlin. Naopak za vydatných dešťů voda z pórů vytěsňuje kyslík, což může vést až k uhnívání rostlin. Na jaře se velmi špatně prohřívají. Těžké půdy se vylepšují vydatnými dávkami organické hmoty zapravenými při podzimním rytí s přídavkem hrubého písku, štěrku a sádrovce.

✨ Borůvkám nevyhovují zásadité půdy. Na vhodném stanovišti však mohou být v úrodných letech keře obsypány plody tak požehnaně, že bude sotva vidět jejich listoví (pH půdy naznačuje i plevel, viz str. 102).

Poloha a klimatické podmínky

Podle světové strany, ke které je zahrada obrácena, se určuje poloha zahrady. Klimatickými podmínkami se rozumí podnebí a mikroklima zahrady – s přihlédnutím k nadmořské výšce, průměrným teplotám, množství srážek, větrnosti atd. Poloha a klimatické podmínky pozemku hrají klíčovou roli při výběru rostlin, při hledání správného stanoviště pro vybraný rostlinný sortiment nebo při plánování odpočinkových prvků.

Zahrady obrácené k jihu jsou prosluněné, světlé, obvykle velmi teplé. Jaro může začínat dříve, zima později. Proti úmornému vedru v létě pomáhají vzrostlé, především listnaté stromy s bo-

hatou korunou a různé pergoly a altány. Jehličnany dávají stín i v zimě, kdy v zahradách zas tak vítaný není. Při dobrém hospodaření s vodou a půdou mohou tyto zahrady oplývat bohatstvím květů i plodů.

Zahrady orientované na sever jsou chladnější a temnější – především od podzimu do jara. V takové zahradě je vhodné vzdát se všech stínících prvků – vysokých plotů, krytých posezení, stromů, vzrůstných keřů. Na druhou stranu v létě je tam příjemně i v parných dnech a s vhodným osázením dostávají stinné zahrady punc tajemna i romantiky.

Zahrady obrácené k východu poskytují ideální možnost k vybudování posezení u domu, kde bude nejkrásněji ráno (vhodné pro snídani nebo dopolední svačiny). Posezení využívané odpoledne nebo v podvečer je nejlepší situovat na jihozápadní stranu co nejdále od domu. Východní zahrady nejsou vhodné pro výsadbu citlivějších rostlin, především pokud kvetou na jaře, protože často dochází k namrzání květů, rašících listů, ale i k mrazovým trhlínám na kmenech stromů.

Západní expozice zahrady zaručuje prosluněné a teplé večery. Lze využít hru podvečerního světla a stínů při stavbě pergol, bedsidek, altánů či treláží. Také barvy hrají na západních zahradách důležitou roli – mění se v průběhu odpoledne a večera s tím, z jakého úhlu na ně i skrze ně svítí zapadající slunce; krásné světelné efekty mohou vznikat například na pergolách porostlých pnoucími rostlinami. Tyto zahrady jsou při vhodném hospodaření s půdou úrodné a bohatě kvetoucí. Jako ideální se jeví zahrady obrácené k jihozápadu.

Při zjišťování klimatických podmínek je nutné pozemek několikrát navštívit, a to nejlépe za různého počasí. Jen tak bude možno předvídat, co se na budoucí zahradě bude díky počasí odehrávat, a naplánovat, jaké úpravy bude nutné provést. Na větrných stanovištích je prospěšná výsadba větrolamu z keřů, popřípadě i ze stromů, na návětrné straně pozemku. Zcela nevhodná je stavba nepropustné zdi, za kterou se tvoří větrné víry. Vítr nejčastěji fouká od západu a severozápadu, ale někdy mohou v hustší zástavbě, například mezi dvěma stavbami nebo v dlouhé ulici, vzniknout tzv. větrné tunely vodící vítr z jiných stran.

Zatímco pozemky na kopci může sužovat nepříjemný vítr, pozemky v kotlinách mohou trpět chladem. Rozdíl v teplotách se může podstatně lišit v mrazových kotlinách a v jen málo vzdálených vyšších stanovištích. V těchto případech je vhodná výstavba zdi vysoké asi dva metry ve svahu nad zahradou (protože studený vzduch se drží asi do dvoumetrové výšky). U vyšších zdí (včetně domu) na východní straně bývá zase problémem srážkový stín, jelikož déšť a vítr určující směr srážek přicházejí většinou od západu.

EXTRÉMY V ZAHRADNÍ TVORBĚ

Příroda má svůj pevně zavedený řád. Jakmile dojde k jeho narušení, což je často dílem člověka, snaží se seč může, aby opět nastolila rovnováhu. Jelikož před dávným časem žil člověk v souladu s přírodou, měl od ní možnost odkoukat její dovednost vytvořit přirozenou harmonii, kterou vnášel i do svých zahrádek.

Pak přišel do módy určitý extrémismus, ve kterém si člověk libuje dodnes. V zahradní tvorbě jsou již dlouhá desetiletí oblíbené přepečlivě upravované zahrady. Jejich „atraktivní“ vzhled je ale prakticky nemožné udržet bez pravidelné péče chemickými prostředky, kterými zahradník ve velkém škodí nejen životu ve své zahradě, ale neuváženým užíváním může ohrozit i zdraví své. Ruku na srdce – kdo při práci s těmito prostředky opravdu nosí doporučený ochranný oděv na celém těle včetně roušky na obličej?

A rozmáhá se i druhý extrém – zcela opačný. Díky bohu se čím dál častěji setkáváme s přírodními, ekologickými či bio zahradami, které konečně naslouchají moudrému hlasu přírody a pokoušejí se ji co nejlépe napodobit. Jenže to by nebyl člověk člověkem, aby to (opět) nepojal po svém. A tak nadšeně a s vervou sobě vlastní kácí vzrostlé okrasné i užitkové stromy a plení již dobře zapojené porosty z keřů a trvalek, aby vysadil čistě přírodní, původní druhy, protože je to právě v trendu (a za pár let bude zřejmě plenit znovu, protože se zhlédne v trendu novém).

Dříve, než přijde na řadu pila nebo krumpáč, je třeba si uvědomit, že každá bylina či dřevina je živý organismus, který často mnoho let roste, plodil, okysličoval, čistil a osvěžoval ovzduší, těšil svojí vůní nebo barvou, chránil půdu před vyplavením nebo vysycháním... A sotva asi pochopíme, jak složité procesy se mezi rostlinami odehrávají (nejen nad zemským povrchem, ale hlavně pod ním, tedy v půdě, kam nevidíme) a jak moc lze neuváženými činy narušit dlouhá léta nastolovaný řád.

Možnost koupě pozemku se vzrostlými stromy, keři a živými ploty je velká příležitost, jak vyžrát na čas, který na zahradě za jistých situací plyne neskutečně pomalu – zejména při čekání, kdy vyroste plot, aby zajistil soukromí od zvědavého okolí, nebo košatý strom, který v parných létech poskytne příjemný stín. Proto je nepochopitelné, že valná většina zájemců o koupi pozemku, který se pyšní vzrostlou zelení, uvažuje o úplném vyplenění zdravých dřevin, jež pomalu rostly mnohá desetiletí. Hlavními důvody jejich rozhodnutí často bývají třeba hromady opadaného listí nebo nevyhovující druhy do plánovaného stylu výsadby.

*Strom neodepře svůj stín
ani tomu, kdo ho přichází porazit.*

Malajské přísloví

✨ Pokud někdo prožil nejkrásnější okamžiky svého dětství v chalupě vedle ovocného sadu, je celkem přirozené, že si ovocné stromy vysadí i na své zahradě.

Proti každému, kdo poráží vzrostlý zdravý strom, stojí sám čas – před kácením a pleněním je dobré si uvědomit, jak dlouhá doba uplyne, než bude možno opět spočinout ve stínu jeho mohutné listnaté koruny.

Jistou naději snad skýtá výsadba vzrostlých stromů. Zde se ale vždy vyplácí vybrat takovou firmu, která nabízí záruku ujmoutí, a to nejlépe ještě několik let po výsadbě. Hrozí totiž riziko, že oslabené stromy – a tyto stromy vzhledem k předchozímu nepřírozenému vývoji a pěstování ve stísněných podmínkách skutečně oslabené jsou – podlehnou první chorobě nebo neočekávaným a méně příznivým projevům počasí. Je nutno rovněž přihlídnout k finanční náročnosti koupě i výsadby takto pěstovaného stromu.

Není pravda, že zdravá zahrada udržovaná s ohledem na přírodu musí nutně obsahovat jen původní neprošlechtěné rostliny. Mezi zahrádkáři jsou i vášniví sběratelé nových rostlinných odrůd nebo milovníci rarit. Pokud pro takové rostliny máme na zahradě podmínky, není třeba se jejich pěstování vzdávat. I neobvyklé rostlinné kuriozity lze zakomponovat mezi původní, plané a plevelné rostliny. Takový záhon pak přináší nejen zdraví a užitek, ale také potěšení, radost a obdiv. Správné rostliny pro naši zahradu jsou totiž takové, které máme rádi a které se líbí nám, k nimž máme nějaký kladný vztah. Jen o tyto rostliny se budeme starat s láskou – třeba i proto, že bývají často spojené s nějakým naším příjemným životním obdobím.

KOUZLO ZAHRADY

Před budováním své zahrady majitel zpravidla čerpá inspiraci při návštěvách jiných zahrad (soukromých i výstavních), studiem zahrádkářské literatury nebo například zhlédnutím některého z pořadů se zahradní tematikou.

Kapitola Zahrada pro smysly (str. 63) představuje množství pohledů na druhy a styly zahrad a nastiňuje, jak odlišné mohou být zahrady pro různé majitele rozdílných povah a zájmů. Při zahradní tvorbě se zpravidla vychází ze základních zahradních stylů (viz na další straně), které se navíc mohou různě kombinovat a prolínat. Velká opatrnost je nutná snad jen při volbě orientálního typu zahrady, pro který je třeba mít opravdu hluboké citění. Tento styl vyžaduje pochopení jeho skutečné podstaty a symboliky. Třeba asijské lampičky nebo sošky buddhů roztroušené po

zahradě nejsou pro naše končiny to pravé ořechové, snad kromě zahrady sběratele, který si je přivezl jako suvenýry z dalekých cest. Extrovertní a bohémsky založený člověk si může založit zahradu v surrealistickém stylu, kde neexistují meze žádné. Prvotní je však rozhodnutí, zda bude zahrada navržena ve stylu formálním, nebo neformálním.

Formální design určují čisté a rovné linie (včetně kruhů), symetrie, souměrnost, řád. Znakem neformálního stylu jsou pozvolné křivky a uvolněné linie, což však neznamená výsadbu do záhonů ve tvaru „kudrlinek“ podél plotu. Každé zakřivení by mělo mít nějaký smysl a význam, např. otevření či naopak uzavření prostoru, zvýraznění zajímavého prvku, nalákání pohledu do některé části výsadby, obklopení místa k posezení bujarou zelení...

* Kouzelné zahrady se plně neodhalí při prvním pohledu, naopak nutí návštěvníky objevovat skryté krásy postupně. Zvědavost podnítl např. částečně otevřené předěly z rostlin i zahradních staveb a doplňků.

K vytvoření té skutečně kouzelné zahrady nám dopomáhají architektonické vychytávky, jako jsou genius loci, focal point, průhledy a rámování nebo tok energie. Někteří majitelé pozemků a budoucí zapálení zahrádkáři dostali do vínku dar je nevědomky a přirozeně využívat, díky čemuž dokážou původně „bezduchý“ kout vlastními silami přetvořit na pohádkové místo, které má

styl a smysl, jinak řečeno hlavu a patu. Pokud majitel najme zahradního architekta, je v jeho vlastním zájmu, aby při vymýšlení prvotního návrhu úzce spolupracoval a přidal do něj také něco ze svého nitra. Pak je velká šance, že se na své zahradě bude cítit svobodně a uvolněně a získá navíc soukromý prostor, kde se mohou dostatečně a po všech stránkách „vyřádit“ jeho tělo i duše.

Klíčové prvky základních zahradních stylů

Formální styl zahrady

- * symetrie
- * čisté linie
- * tvarované rostliny
- * ohraničení a přísně stříhané živé ploty
- * plastiky
- * jednoduché vodní nádrže

Moderní (minimalistický) styl zahrady

- * geometrické členění
- * asymetrie
- * čisté linie
- * střídmost ve výběru výsadbového sortimentu
- * aktuální materiály a technologie
- * nezvyklé kombinace materiálů
- * častá dominance výrazných barev

Přírodní styl zahrady

- * ekologické postupy
- * podpora přirozených společenstev a ekosystémů
- * nenáročné a planě rostoucí druhy rostlin
- * medonosné rostliny
- * produkce zdravých potravin (i z planých rostlin)
- * přírodní vodní plochy

Romantický styl zahrady

- * velké množství kvetoucích rostlin
- * využití přírodních materiálů
- * četná zákoutí, posezení
- * pavilony, pergoly, oblouky
- * průhledy, rámování
- * častá dominance pastelových barev
- * vodní plochy

Duchovní styl zahrady

- * harmonie
- * uzavřenost
- * vodní prvky
- * sochy, kámen, oblázky
- * dominance zelené barvy (někdy doplněná o jemnou bílou, modrou, fialovou)

Rodinný styl zahrady

- * bezpečnost
- * funkčnost, multifunkčnost
- * ohled na styl bydlení
- * relaxace i aktivní odpočinek
- * důraz na maximální pocit soukromí v hustě obydlených oblastech (ploty, zástěny, pergoly...)

Venkovský styl zahrady

- * důraz na původní nenáročné druhy rostlin
- * sady, louky, zeleninové a bylinkové záhony
- * střídmost v druzích okrasných rostlin
- * zplaňující trvalky
- * přírodní materiály (nejlépe z blízkého okolí)
- * často solitéra v podobě ovocné nebo okrasné dřeviny zajišťující stín poblíž obytného stavení

Orientální styl zahrady

- * symbolika, smysl, tradice
- * přírodní materiály
- * jednoduchost
- * střídmost
- * vodní prvky
- * pergoly, zástěny, treláže, zákoutí

Středomořský styl zahrady

- * dominance stříbrolistých a sukulentních rostlin
- * zahradní stavby, zídky, dlažba, štěrk, písek v teplých odstínech
- * pohybující se voda
- * zastíněná posezení

Tropický styl zahrady

- * velké množství velkolistých a bohatě olistěných rostlin
- * syté a saturované barvy květů, dekorací, staveb
- * uzavřenost, ohraničení, chráněná a odcloněná místa uprostřed zeleně
- * důraz na přírodní materiály

Surrealistický styl zahrady

- * žádná omezení a pravidla
- * kreativita
- * osobitost
- * častá extravagance, smělost, nadsázka, hravost

Nenáročné dominantní rostliny

Dominantní rostliny tvoří základní výrazný prvek a ústřední bod celého osázení. Upoutají na první pohled. Vyznačují se nápadnou atraktivitou, vyšším či mohutnějším vzrůstem nebo zajímavým tvarem (a často i vším dohromady). Umísťují se obvykle do pozadí záhonu nebo do jeho středové části. Vysazují se po jednom nebo několika málo kusech. Výrazné rostliny mohou v zahradě plně zastoupit tzv. focal point (nepřehlédnutelný prvek).

Paznehtník (*Acanthus*) – trvalka, výška až 150 cm, bílé a růžové květy s purpurovými nebo nazelenalými listeny ve vysokém klasu během pozdního léta, velké vykrajované listy.

Udatna (*Aruncus*) – trvalka, výška až 200 cm, obvykle krémové květní laty v první polovině léta.

Dosba (*Canna*) – oddenkatá, na mráz choulostivá trvalka, výška od 60 do 300 cm, nejčastěji červené, oranžové a žluté květy v hroznech nebo latách v létě a na podzim, velké pádlovité listy.

Luštěnice (*Cleome*) – keřovitá letnička, výška až 150 cm, bílé, růžové, purpurové a nachové květy v létě, pěti- až sedmičetné listy.

Svída (*Cornus controversa 'Variegata'*) – opadavý strom, výška okolo 800 cm, bílé květy počátkem léta, listy s výrazným bílým lemem.

Pampas (*Cortaderia selloana*) – vytrvalá tráva, výška i více než 300 cm, stříbřité bílé nebo purpurové laty na konci léta (ozdobné do jara), bohaté trsy úzkých listů.

Stračka (*Delphinium*) – trvalka, výška do 200 cm, nejčastěji bílé, růžové, modré, fialové vysoké klasy květů v létě (někdy opakující se kvetení začátkem podzimu).

Náprstník (*Digitalis*) – dvouletka nebo krátkověká trvalka, výška i více než 200 cm, bílé, žlutavé, růžové nebo nachové květy v dlouhých hroznech v létě.

Genius loci, focal point

Genius loci neboli duch místa či pocit z místa, je právě ten nezaměnitelný element, kterým se určitý pozemek liší od všech ostatních. Šikovně využívá nejen klady samotného pozemku, ale i jeho okolí. Ale nejen tyto důležité přednosti napomáhají duchu místa, aby měl usnadněn vstup do zahrady. Své nezastupitelné zásluhy má rovněž samotná osobnost majitele. Ve snaze vystihnout genia loci se může (a měla by se) uplatnit originalita a jedinečnost každého člověka – už proto, že každý má jiné zájmy, jiný životní styl a vůbec jiné představy o své zahradě. Pokud se majiteli, třeba i ve spolupráci s šikovným zahradním architektem, podaří vložit do zahrady kus sebe a zároveň využít důležité benefity pozemku, duch místa na sebe nenechá dlouho čekat.

✱ Voda v pohybu je na zahradě vždy velmi výrazný prvek, jehož umístění si zaslouží trochu plánování, aby patřičně vynikl a přinesl požadovaný účinek.

Focal point je výrazný prvek v zahradě, který nelze přehlédnout (zajímavá plastika, vodní prvek, silně dominantní rostlina, nápadná zahradní stavba...). Umístění takového objektu vyžaduje plánování a kontrolu jeho působení z různých míst v zahradě, rovněž je nutno zohlednit jeho proporce ve vztahu k budově a ostatním zahradním prvkům. Výrazných prvků může být na zahradě i více, ale měly by být ve stejném duchu a vyznění, jinak snadno způsobí nesoulad a chaos. To se stává zejména v případech, kdy majitelé chtějí za každou cenu ve svých zahradách vystavit na odiv vše, co si mohou dovolit (neplést si se stylem surrealistickým, který může být jednak velký krok vedle, jednak skvostné architektonické dílo).

✱ Focal point umístěný na konci chodníku nebo celého pozemku opticky i pocitově krátí vzdálenost.

Sadec (*Eupatorium*) – trvalka, výška až 220 cm, krémové, růžové nebo purpurové laty okolíků od pozdního léta do podzimu, někdy červené stonky.

Vilín (*Hamamelis*) – opadavý keř, výška okolo 400 cm, vonné žluté, oranžové a červené květy v zimě nebo méně často pozdě na podzim, výrazné podzimní zbarvení listů.

Bohyška, funkcie, hosta (*Hosta*) – trvalka, výška od 15 do 150 cm, bílé a fialové květy v létě, často velké výrazné listy v různých odstínech zelené.

Popelivka (*Ligularia*) – trvalka, výška až 200 cm, žluté a oranžové hrozny nebo koncové vrcholíky úborů v létě a na počátku podzimu, velké výrazné listy.

Magnolie, šácholan (*Magnolia*) – opadavý strom, výška obvykle okolo 600 cm, nejčastěji bílé, růžové, nachové nebo žlutavé květy na jaře.

Pavlovnice (*Paulownia*) – opadavý strom, výška do 12 m, nápadné růžové květy na jaře, velké výrazné listy.

Slivoň (*Prunus*) – opadavý strom nebo keř, výška značně rozmanitá (od 100 cm do 20 m), bílé, růžové, červené květy na jaře, někdy rovněž výrazně zbarvené listy nebo borka.

Škumpa (*Rhus*) – opadavý strom nebo keř, výška nejčastěji kolem 5 m, žlutavě zelená až červená palicovitá květenství, od léta nápadná červená až červenohnědá palicovitá plodenství, výrazné podzimní zbarvení listů.

Skočec (*Ricinus*) – obvykle letnička, výška nejčastěji 200–300 cm, méně nápadné květy v létě, velké výrazné listy.

Rodgerzie (*Rodgersia*) – trvalka, výška až 200 cm, květy s bílými nebo růžovými kališními lístky ve velkých pyramidálních latách v létě, velké výrazné listy.

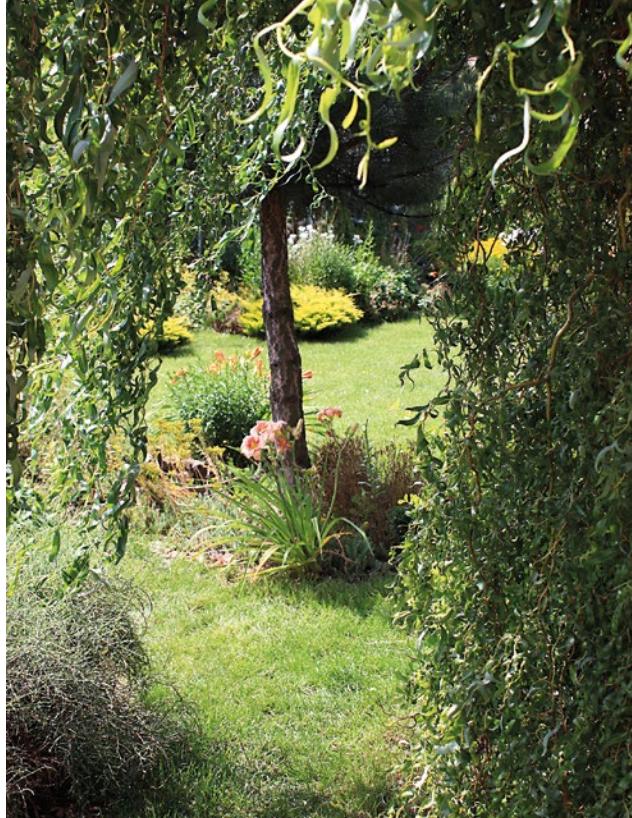
Juka (*Yucca*) – trvalka, výška až 300 cm (*Y. gloriosa*), bílé květy ve vzpřímených vysokých latách během léta, tuhé špičaté listy.

Průhledy, rámování

Některá aranžmá a zákoutí na zahradě i mimo ni mohou být tak povedená, že si zaslouží o něco více pozornosti. Jako pomůcka při jejich objevování může posloužit pouhá představa, že v ruce držíme dalekohled a fotoaparát.

Průhledy záměrně ponecháváme nebo vytváříme na strategických místech, odkud je možno obdivovat vzdálenější kouty zahrady nebo okolní krajinu. Ve směru na nejpůsobivější výhledy neopomeneme počítat s volnými koridory, které navedou zrak podobně jako dalekohled. Posezení na místě s pěkným výhledem poskytuje zahradě další rozměr – nejen užitečné optické zvětšení prostoru, ale také možnost příjemné relaxační zóny.

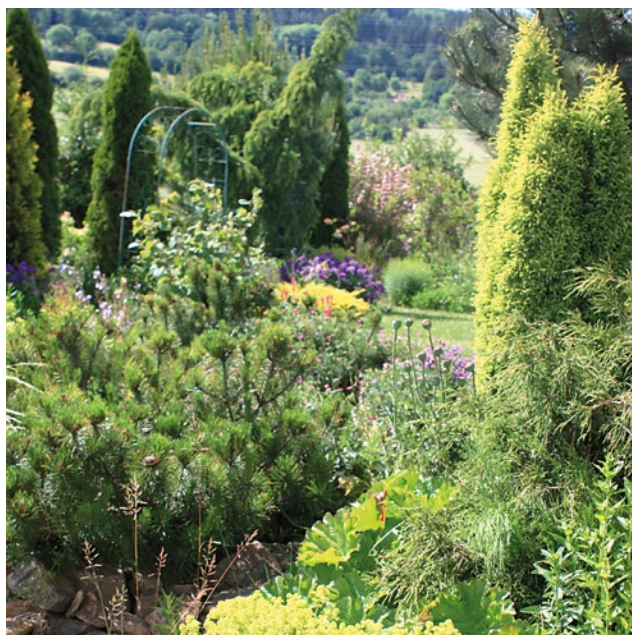
Objekty a zajímavá uskupení dokáže patřičně zvýraznit rám z jiných rostlin či rozličných materiálů. Stejně jako při fotografování je třeba pouze vybrat ten nejzajímavější pohled a pokusit se ho umocnit vhodným rámováním. Více rámců za sebou vytvoří průhled.

✿ Z větví převislých stromů lze vytvořit průchody, průhledy i rámování.

✿ Obrovské červené máky fungují jako kotva. Připoutají zrak i mysl do zahrady, která je v červnu mimořádně okouzující...

✿ ... a v období, kdy zahradě vévodí méně výrazné barvy, se zrak zatoulá i do vzdálenějších končin.